

A portrait of an elderly man with a long white beard and glasses, wearing a blue turban and a patterned vest over a dark shirt. He is looking slightly to the right.

קול צופיך

מנחם מנחם מברסלב
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

כי תצא - תשנ"ח - מאת מנחם מברסלב מרדכי אליהו זצוק"ל

אמר לו הרב כיבדת אותי כראוי. ענה האיש לו ידעתי שזה כבודו הייתי מכבדו כהוגן יותר. אמר רבי סעדיה גאון, רבונו של עולם, בכל יום אני משתדל להכיר אותך יותר ויותר, ואני מבקש סליחה שלא כבדתי אותך כראוי אתמול לפי מה שאני מרגיש גדולתך היום.

על פי זה יש לומר שבכל שנה אדם מבין שהעוון שלו חמור יותר, ועל כך צריך וידוי מיוחד, לכן כתב השו"ע יכול, לומר אם הגיע לדרגה של הכרת החטא במדרגה יותר גבוהה אזי יכול להתוודות לפי הכרתו השנה.

האם לפרט את החטא

יש מחלוקת נוספת בגמרא בין רבי יהודה בן בתירא או בן בבא שלדעתו צריך לפרט את החטא, ולפי רבי עקיבא אין צריך לפרט את החטא. הרמב"ם פ"ב ה"ג כתב "וצריך לפרט את החטא שנה" "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב". ולכאורה, הלכה כרבי עקיבא מחבירו - מחביריו, ולפי רבי עקיבא אין צריך לפרט את החטא. בב"י תר"י, הביא סברת הר"ף והרא"ש שלא צריך לפרט את החטא - כמו רבי עקיבא וכן פסק שולחן ערוך תר"י ב' והוסיף:

"ואם רצה לפרט הרשות בידו ואם מתודה בלחש נכון לפרט החטא" וכתב הרמ"א:

"אבל כשמתפלל בקול רם או ש"ץ כשחוזר התפילה אין לפרט החטא". ומה שאומרים "על חטא" בסדר א"ב לא מקרי פורט הואיל והכל אומרים בשוה, אינו אלא כנוסח תפילה. ולפיכך גם וידוי הגדול של רבינו ניסים או בוידוי של החיד"א זה לא נקרא מפרט כי זה מודפס ולפי סדר אלפ"א בית"א.

ובכל אופן טוב לפרט בלחש כמו שכתב השולחן ערוך. כתוב בגמ' ברכות ל"ד: "חציף עלי מאן דמפרש חטאיה" וכתבו התוס' "לפי שאז מתבייש על חטאו אבל אם מפרש חטאיו דומה שלא מתבייש עליו" ובגיטין לה: כתבו התוס' בענין נדרים האם אדם חייב לפרט את נדרו לפני החכם כשנא להתירו, וכתוב שם שזו אותה מחלוקת מדין בושא או חשד, עיי"ש.

טעמו של רבי יהודה ממש רבינו שפרט "עשו להם עגל זהב" ולדעת רבי עקיבא זו סגוריה לעם ישראל "כסף זהב הרבית להם - וזהב עשו לבעל". הגמרא ביומא כא מספרת שהיו עשרה ניסים בבית המקדש ובהם "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים" רש"י כתב שנעשה נס שהיו ארבע אמות בין איש לחבירו "כדי שלא ישמע איש וידוי של חבירו שלא יכלם". ולכאורה, זה דעת הרמב"ם כדעת ר"י בן בבא שצריך לפרט את החטא. אלא אפשר להגיד שאין זו ראייה, כי בבית המקדש מדבר לפני הקב"ה ממש ולכן שם מפרט את החטא. והנה, הוא מתודה בלחש לכולי עלמא וזה מותר, וחישינן שמא חבירו ישמע לכן נעשה נס, וזה המקור לדברי השולחן ערוך שאם ירצה יכול.

ועל כל פנים להלכה ולמעשה למרות שה"על חטא" זה בנוסח הא"ב אם יש עונות שאדם זוכר אותם יאמרם בפיו בלחש. או לפחות יחשוב עליהם בליבו, וזאת כמובן ביחיד ולא בציבור.

פרסום החטא

הגמרא ביומא פ"ו מקשה על סתירה פסוק אחד אומר "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" ופסוק שני "ומכסה פשעיו לא יצלח ומודה ועוזב ירוחם" עיין בגמ' ברכות לד ובתוס' שהובא לעיל.

הגמרא מתרצת שני תירושים, כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם ומסביר רש"י חטא מפורסם - טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו, בחטא שאינו מפורסם לא יגלה חטאו" ובכבוד השם הוא, שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא."

לכן כתב הרמב"ם "ועזות פנים היא לו אם גילם" תירוץ שני בגמרא על מצות שבין אדם לחבירו, בין מפורסם בין לא מפורסם - יפרסם כדי שיתבייש מחבירו וימחל לו.

אבל עבירות שבין אדם למקום משמע בין מפורסם בין שאינו מפורסם לא יפרסם ועל זה כתב הרמב"ם שיודיע לרבים בעבירות שבין אדם לחבירו אבל בעבירות שבין אדם למקום אין צריך לפרסם עצמו ועזות פנים היא לו אם גילם ומתודה לפני הקב"ה משמע שהוא פסק כמו התירוצ' השני והראב"ד כתב, וזו לשונו:

וידוי? ומסבירים שאין זה וידוי אלא נוסח תפילה. ולהכנה"ג זה כרחמים כעין שהיה בזמן בית המקדש ולכן אנו אומרים י"ה שיבנה בית המקדש.

ההבדל בענין זמן התחלת אמירת הסליחות

הגאון בתקפ"א אות ח' הסביר מדוע מרן פוסק לומר 40 יום סליחות מר"ח, ומביא מקור לכך ממש רבינו, והטעם למנהג אשכנז שכתב הרמ"א שנהגין בכל שנה להתחיל ביום ראשון, כי הר"ן מקשה מדוע קבעו ר"ה בא' בתשרי והסביר מפני שאדח"ר נברא ביום ר"ה, ובשעה שביעית זרק בו נשמה, בשמינית הכניסו לן עדן בטי' נצטוו, בעשירי סרח, בי"א נדון בי"ב נצא בדימוס. שעה אחת לא שמר! והוא יציר כפיו של הקב"ה, והגם שה' אמר לו "ביום אכלך ממנו מות תמות" והיה מגיע לו עונש חמור ואעפ"י כן ה' הוציא בדימוס. ועל זה נאמר "זה היום תחילת מעשיך". אבל בריאת העולם היתה בכ"ה באלול ביום ראשון. לכן מתחילין ביום ראשון לומר סליחות למנהג הרמ"א.

חזרה על הוידוי

ראינו מדברי הרב שדי חמד שלא כל כך טוב לחזור על הוידוי והמקור לכך בגמרא יומא פו. "עבירות שהתודה עליהן יום כיפור זה לא יתודה יום כיפור אחר ואם שנה בהן צריך להתוודות יום כיפור אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו וככסיל שונה באולתו" רבי אלעזר בן יעקב אומר, כל שכן שהוא משובח שנאמר "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" וכתב רש"י "איני סבור שכיפרת לי והרי הוא תמיד כאילו נגדי עומד".

הרמב"ם פסק פ"ב הלכה ח' "עבירות שהתודה חוזר ומתודה עליהן ביה"כ אעפ"י שהוא עומד בתשובתו שנה" כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" ולכאורה יחיד ורבים הלכה כרבים והיה צריך לפסוק כת"ק ולא כראב"י!!! והמעניין הוא שבשולחן ערוך תכ"ז פ' כתב: "עבירות שהתודה עליהן ביום כיפור שבער ולא שנה עליהן אפילו הכי יכול לחזור ולהתוודות עליהם" לכאורה לשיטת השו"ע אין מחלוקת בין ת"ק לראב"י וראה בכה"ח תר"י אות ל"ג ועיין במשנ"ב שכתב שזה משובח לחזור ולהתוודות, וזהו הרמב"ם. ויש כמה תירוצים לכך:

גירסת השערי תשובה לרבינו יונה בשער רביעי אות כ"א הפוכה מגירסתנו. "ואמרו רבותינו ז"ל על עבירות שהתודה - חוזר ומתודה, ראב"י אומר אינו חוזר ומתודה" והשערי תשובה מסביר לנו את הטעמים:

מי שחוזר ומתודה מראה עצמו מקטני הבטחון וכאילו אינו בוטח על גדולת סליחת השם יתברך שהוא נושא עוון ועובר על פשע והזכירו על זה "תאלמנה שפתי שקר".

והטעם לשיטה השנייה, שאסור לו לחשוב שנתכפר לו עונו אלא תמיד צריך לחשוב ולהיות ירא אולי לא השלים את התשובה כראוי ולכן יחזור ויתודה. ולמעשה הרב כתב פשרה, שיוזכר בוידוי את עוונותיו במחשבתו, בלבו ולא בפיו. לכן, כתב השולחן ערוך יכול לחזור.

ונראה לפרש בהקדים הקדמה אחרת, הרמב"ם כתב שאדם חייב להתוודות בעיוה"כ לפני הסעודה ובערבית ובשחרית בחזרה לא נדון אם חייב להתוודות גם בחזרה או רק לשמוע וגם במנחה ובנעילה בסך הכל מתודה עשר פעמים.

והטעם ככתוב בתוספתא שמא קלקל בין תפילה לתפילה, בין וידוי לוידוי. לכאורה זה פלא, מה יכול לקלקל בין וידוי לוידוי? אלא רש"י אמר למה חייב להתוודות "איני סבור שכפרתי ל" לא שהוא כופר בכפרה, אלא אני לא חזרתי בתשובה כדבעי ולא כפרתי לי על העוון הזה. ועל כן ביום כיפור מתודה כמה פעמים אולי לא כוון טוב בוידוי הראשון וכיון שכך יש חיוב עד עשר פעמים.

ועל פי זה פסק מרן בשולחן ערוך, יכול, כלומר אם חושב שלא התודה כדבעי אזי יכול ואין בזה כפירה חלילה בכך שה' סולח ומכפר לו על עוונותיו.

ועוד יש לתרץ על פי הבן איש חי שכתב מעשה על רב סעדיה גאון. רבי סעדיה גאון נמלט מהקראים, פעם אחת התאכסן אצל בעל הבית שכבדו כהוגן כשורו. בעה"ב לא ידע מיהו אורחו, וכאשר נודע לו מיהו האורח החשוב הלך ושתטח לפני רגליו ובכה והתחנן. שאל הרב את בעה"ב על מה הוא בוכה ומבקש סליחה, והוא השיבו על שלא כבדתי אותך כראוי.

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

כִּי תִצֵּא - תִּשְׁנִי"ח - מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יִדְיוּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים

את הוידיו או אומרים בלשון רבים ולא בלשון יחיד, נאמרו על כך כמה טעמים נזכיר שלשה עיקריים והם גם הסבר מדוע אדם מתודה לכאורה על עון שלא עשה:

א. היות שכל ישראל ערבים זה לזה, אנו אומרים וידיו בלשון רבים, להתודות גם על חטאיהם של אחרים מישראל. וכלשון הבן איש חי "מפני דכל ישראל גוף אחד הם וכולם ערבים זה לזה".

ב. גם אם אדם לא גנב, יתכן שעבר על "אביוזיה" דגניבה, כלומר לא גניבה רגילה, אלא גניבת זמן, וכגון מי שהטעה את מי ששאל אותו על רחוב מסוים וגרם לו לבזבז זמן. וכן מי שמלבין פני חברו הרחוק כשופך דמים וכולי.

ג. אנו מתוודים גם על עונות שעשינו בגלגולים קודמים וראה בבא"ח שנה א' - כי תשא.

ואמנם היה בימי הרמב"ם אדם שלא רצה להגיד וידיו והרמב"ם כעס עליו. והברכי יוסף סימן תר"ז כתב: "שצריך לומר כל סדר הוידויים אף אם יש בהם עוונות שלא עבר עליהם וכמ"ש גורי האר"י. ובעל נפש יסתכל יפה בדברי הרמב"ם בזה הבאתים שם בקונטרס שם הגדולים דף צ"ז ע"ב וילבש חרדה".

הבן איש חי ספר מעשה ברשע אחד ששמע את הרב אומר את הוידיו המפורט "אשמנו, אכלנו מאכלות אסורות" וכו' הלך לאנשים וסיפר להם לשון הרע על הרב - וב"ה אנשים שומעים לשה"ר בפרט על רבנים - שהרב אוכל בלי נטילה, בלי ברכה, אוכל מאכלות אסורות ועוד.

הגיעו הדברים לאוזנו של הרב, חקר ומצא שפלוני הרשע ספר עליו שהוא עובר על דברי תורה. הזמינו לברור הענין בפני האנשים שאל הרב את האיש מנין לך שאכלתי מאכלות? אמר האיש שמעתי אותך מתודה ואומר במפורש בידיו שעברת על כל העבירות אמר לו הרב אם כך אגיד לך, יש לנו כאן בקהל שלנו איש אחד רשע שקם בבוקר בלי ליטול ידיו והלך לשוק וגנב תפוחי אדמה והרב מספר לפרטי פרטים את מעשי האיש "ההוא" שמע האיש ואמר לרב בבקשה אל תמשיך אל תגלה את העבירות. אמר הרב אני בידיו שלי מתודה על עוונותיך ועכשיו אתה זורק עלי את העבירות?!

ועל כך כאשר האדם אומר וידיו, צריך לחשוב בתחילה אולי אני עשיתי את העבירות בעצמי או את אביוזיהו, לאחר כך יחשוב בידיו על העבירות של אחרים שהוא מתודה עליהם כערב. ולבסוף יחשוב שהוא מתודה על עבירות שעשה בגלגול קודם. ועיקר הוידיו נתקן לאומרו בנחת כדברי השדי חמד, בכונה ובשברון לב "ואף מי שאינו צועק ובוכה על כל פנים יאמר נא ישראל בקול בוכים, בהתלהבות ויתמרמר בלבו בחרטה ותשובה".

וכפי שכתב הכה"ח קל"א אות ט"ו ב. "כשמתודה צריך לומר הוידיו בנחת ובשלוח. ובלב נשבר ונדכה, וישהה בין תיבה לתיבה לידע לפני מי הוא מתודה. דאם יאמר אותו במרוצה ובלתי הבנה - הרי זה בא לתקן ונמצא מקלקל, כי הוא בא להתודות ולבקש כפרה מלפני מלך רם ונישא - ואיך אלו פניו ישא אם לא יאמר אותו עני ודמא וברוח נמוכה?!"

ועתה, שאנו מתוודים כראוי, הקדוש ברוך הוא שומע את וידיו והופך את העוונות מזדונות למצוות וכדברי הגמרא יומא פו "אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות" ויהי רצון שזוכה לכך מהרה שהקדוש ברוך הוא יקבל תחינתנו, יקבל תשובתנו ויזכה אורחותינו.

קריאת זכור

יש להזכיר שבפרשתנו מוזכרת קריאת "זכור את אשר עשה לך עמלק". היצר הרע נוהג בבחינת "אשר קרך בדרך" הוא מקר את האדם שלא יעשה מצוות ואח"כ "ויזנב בך" - מתחיל לפגוע בזנבות ולאט לאט כובש, לכן אמרה התורה תמחה את זכר עמלק שלא יפגע בך כלל ועיקר.

בשבת "זכור" אמרנו שמי שלא התפלל בבית כנסת ולא יכל לשמוע את הקריאה בתורה יקרא מהחומש, אך רצוי שיוסיף השבת ויבקש מהחזן לכוון בקריאת "זכור" שבמפטיר להוציא ידי חובה מדאורייתא. ואם כי יש מי שאומר שהקורא לא צריך לכוון לכך במיוחד כי ממילא קורא, מכל מקום למעשה גם הקורא וגם השומע צריך לכוון לצאת ידי חובת קריאת "זכור" מדאורייתא. ולכן טוב לומר לשם יחוד, והחזן יאמר לקהל לפני קריאת מפטיר שהוא מכוון להוציא את מי שלא שמע. ובחדש אלול - במיוחד עליו נאמר בזוהר הקדוש "ויבכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" - זה חודש אלול, צריך להתעצם בגבורה ולצאת למלחמה נגד היצר הרע, לכולות ולמחות מהעולם לבלי יסטיין ולבלי קטרג, ועל ידי הפעולה האנושית מלמטה של כי תצא האדם זוכה ל"יונתנו בידך".

יזכנו ה' להלחם ולבער את היצר הרע וגונדא דיליה, ולאור באור החיים.

"וכן עבירות המפורסמות ומגולות אף על פי שאינם עם חבירו, שכמו שמפרסם החטא כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים"

משמע שהוא סובר כשני התיאורים שבגמרא. ועיין מלחם משנה שכתב שהרמב"ם פסק כתיירץ שני ולא חילק בין חטא מפורסם לשאינו מפורסם ולדעת הכסף משנה שכונת הרמב"ם שרק בחטא שלא מפורסם לא יפרסם, אבל אם מפורסם מה המניעה לפרסמו? ומסביר כך, בעבירות שבין אדם למקום אם ישאלו אותו אם עבר עבירה פלונית "שהתפרסם" יאמר עברתי ועשיתי תשובה "והטעם הוא שגם בפירסום אולי לא כולם שמעו, וכשמפרסמים עושה חילול השם.

משמע מכאן שאם בדרך או שחקן שכולם יודעים שעשה עבירה פלונית - חייב לפרסם ואין בזה חילול ה', שמפורסם. אבל עבירות שעשה בביתו לא יוסיף. וכהיום שעושים עצרת תשובה עם בעלי תשובה ומפרסמים מעשיהם הקודמים, לכאורה אסור להם לפרסם מה שעשו קודם, כי לא כולם יודעים מה עשו, ובפרט הדתיים לא היו עמם בשבת ולא יודעים?

אם כונתם לשם שמים אין בזה חילול ה'. ושוב כתב רבינו בשערי תשובה - משלי כ"ח "בעלון צדיקים רבת תפארת ובקום רשעים יחופש אדם", כלומר הצדיקים מקיימים מצוות, מפרסמים את זה ומכבדים אותם יש תפארת בעולם. אבל לפרסם מעשי הרשעים לא טוב, כי רשעים מחפשים מומי בני אדם להשפילם.

ועל כן אמר המלך שלמה "מכסה פשעיו לא יצלח ומודה ועוזב ירוחם" שאעפ"י שאין לבעל תשובה גלויות עוונותיו לבני אדם אבל חייב הוא להתוודות עליהם שנאמר "חטאתי אודיעך ועוני לא כיסיתי" והוסיף ואמר שחכמי ישראל אמרו שהמכסה פשעיו לא יצלח בעבירות שבין אדם לחבירו או בעבירות שבין אדם למקום שנתפרסמו לבני אדם.

כי העושה עבירות מחלל את השם וחייב להתאונן ולהתאבל לפני בני אדם כתיקון על מה שחילל את השם וע"ש בפסוקים שהביא הרי זה כאילו שני התיאורים הם תירוצי אחד.

תירוצי הזה"ק

הזה"ק מתרץ "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" - בראש השנה, מכסה פשעיו ביום הכיפורים דהיינו, ביום ר"ה אם אדם יתודה, ישמע השטן שהוא מתודה ויאמר לרבש"ע הנה הוא מודה שחטא, והוידיו אינו וידוי. על זה נאמר - כיסוי חטאה. אבל כיון שאמרנו חכמים - רמז לשופר שיטן ויאין פגע ר"ע - היינו בזמן תקיעת שופר אחז"ל במסכת ראש השנה בתוס' כשתוקעין בפעם הראשונה "השטן בהיל ולא בהיל, כד שמע תניינא אמר ודאי זהו שיפוצא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבעל"

בזמן תקיעת שופר אין שטן ועל כן תקנו להתודות בין תשר"ת לתש"ת ולתר"ת ויתודה בלחש ולא בקול כי באותו הזמן אין קטרוג על האדם כי זו שעת רצון. ועל כן טוב שיעשה התוקע הפסקה בין תשר"ת לתר"ת ולתש"ת כדי שישפיקו להתודות בלחש. אבל ביוה"כ מכסה פשעיו לא יצלח. אדרבה כשמתודין ביוה"כ, הרי זה כחיוב וה' מצוה להתודות ועל כך אין על האדם קטרוג. מי שלא יכול לבוא לבית הכנסת האם יכול לשלוח שליח שיתודה בשבילו. יש מי שהביא הוכחה ממשע"ה שהתודה על העם, ואין הוכחה כי הם אמרו חטאנו ומרע"ה הסביר חטאם. וכחן הגדול המתודה על עבירות עשה ולי"ת כשעיר המשתלח בשליחות עם ישראל, שעיר המשתלח וביום הכיפורים וכן גדול - שאני.

ידיד בקול רם

הרמב"ם כתב "ויתודו וידיו דברים" וב"ב ה"כ, "וצריך להתודות בשפתינו ולומר עניינים אלו שגמר בלבו". ורס"ג אומר שיש הבדל בין זמן הקרבן שהיו מתודין בפה, וכשאין קרבן אין מתודין בפה, אבל מדרבנן צריך בפה. והוכיח מבני קורח שהרהרו תשובה בלשון ותשובתם התקבלה. ודחו זאת כי לא היה להם זמן להתודות בפה - ואנוס שאני.

וכן הביא הוכחה מגמ' קידושין מ"ט, אדם שחילל שבת עבר איסורים ואמר לאשה: "הרי את מקודשת לי ע"מ שאני צדיק - ויש גירסא - צדיק גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו". הרי תשובה בלבו מועיל, ויש מחלקים בין תשובה גמורה ללא גמורה, בין כפרת עוונות לתשובה, וגם כאן מתרצים שלא היה לו זמן להתודות בפה.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

website@harav.org